

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра англійської філології

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

Для спеціальності **014**

Спеціалізації 014.02 Мова і література (англійська/ німецька/ французька)

Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська/ німецька/
французька)

Автор: С.В. Олійник, к.філол.н., доцент кафедри англійської філології

Затверджено на засіданні
кафедри англійської філології протокол № 3 від 20 вересня 2016 р.

Маріуполь – 2016 р.

ЗМІСТ КНМЗНД

Навчальна програма дисципліни.....	4
Робоча програма навчальної дисципліни.....	10
Навчальний контент.....	13
Індивідуальні завдання.....	20
Екзаменаційні питання.....	44
Зразки екзаменаційних завдань.....	45
Зразки науково-дослідних завдань.....	52
Теми наукових досліджень.....	53
Шкала оцінювання.....	53
Основна та додаткова література з курсу.....	55
Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять і організації самостійної роботи.....	57
Інформаційні матеріали бібліотеки по забезпеченню навчальними підручниками (посібниками) з дисципліни.....	59

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра англійської філології

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

Вступ до мовознавства

підготовки ОС «Бакалавр»

(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

Галузі знань

01 Освіта 03 Гуманітарні науки

Спеціалізація

014.02 Мова і література (англійська/ німецька/ французька)

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: **МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: кандидат філологічних наук (10.02.17), доцент кафедри англійської філології С. В. Олійник

Обговорено та затверджено на засіданні кафедри англійської філології МДУ

“20” вересня 2016 року, протокол № 3

Обговорено та рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету іноземних мов

“26” вересня 2016 року, протокол № 1

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Вступ до мовознавства» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності: 6.02030302 Мова і література (англійська), 6.02030302 Мова і література (німецька, французька).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є:

- 1) природа і сутність мови ;структура і походження мови та закономірності розвитку мов;
- 2) виникнення й розвиток письма; класифікація мов світу за походженням і за будовою; шляхи й методи вивчення мовного матеріалу;

Міждисциплінарні зв'язки: оскільки «Вступ до мовознавства» є першою теоретичною лінгвістичною дисципліною, що вивчається в МДУ, то саме вона виступає методологічною базою для інших теоретичних і практичних дисциплін лінгвістичного циклу, а саме: теоретичної фонетики, теоретичної граматики, лексикології, історії англійської/німецької мови, стилістики, типології мов, загального мовознавства, практичної фонетики і практичної граматики англійської/німецької мови, а також для практичних курсів англійської/німецької мови.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальні питання мовознавства. Генезис мови. Класифікація мов світу.
2. Система та структура мови.
3. Граматика мови.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни:

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Вступ до мовознавства» є дати відносно повний виклад основних понять, що відносяться до устрою та функціонування мови. Курс має на меті дати студентів уявлення про сутність мови, її формах і функціях, її зв'язках із суспільством, мисленням та культурою, про мовознавство як науку, що динамічно розвивається та постійно оновлюється. Протягом ХХ ст. наука про мову суттєво розширила діапазон своїх міждисциплінарних зв'язків: сучасне мовознавство не тільки сприймає теоретичні імпульси від інших наукових дисциплін, але й впливає на формування загальнонаукового понятійно-термінологічного апарату. Різко змінюється роль мови як об'єкту внутрішньодержавної та міжнародної мовної політики, а також як засобу інформаційного обміну в загальносвітовій системі комунікації.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Вступ до мовознавства» є :

- **дидактичні:** ознайомити студентів з основами теорії мови, розвинути вміння осмислено підходити до мовних явищ, а також пояснити базові лінгвістичні поняття, необхідні для вивчення будь-якої лінгвістичної дисципліни.
- **розвивальні:** розширення загальнолінгвального світогляду майбутніх філологів, вироблення в них культури філологічного аналізу; сприяння засвоєнню та поглибленому розумінню рідної та іноземних мов, що вивчаються; вироблення наукового підходу до інших мовознавчих дисциплін; становлення лінгвістичної компетенції майбутніх філологів; формування умінь та навичок, необхідних для науково-дослідної роботи.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: можливі шляхи розв'язання основних проблем мовознавства, а саме: 1) природа і сутність мови, її функції; 2) система і структура мови, основні структурно-функціональні рівні мови; 3) зв'язок мови і мовлення, мови і мислення; 4) функціонування мови в

суспільстві; 5) походження мови; 6) закономірності розвитку мов; 7) виникнення та розвиток письма; 8) мови світу та їх класифікації (генеалогічна, типологічна та інші); 9) основні розділи та напрями мовознавства; 10) зв'язок мовознавства з іншими науками;

вміти: оперувати основними лінгвістичними термінами; пояснювати предмет та завдання мовознавства; розкривати зв'язки мовознавства з іншими гуманітарними науками; обґрунтовувати практичне застосування лінгвістичних знань, умінь і навичок у різних професійних сферах сучасного світу; відрізнити мову і мовлення; класифікувати звуки мови за основними та додатковими ознаками; визначати диференційні та інтегральні ознаки фонем; членувати мовленнєвий потік на фразу, синтагму, такт, звук; визначати фонетичні процеси; характеризувати граматичні значення і критерії виділення різних частин мови в різних мовах світу; визначати морфологічні типи мов; аналізувати граматичні способи синтетичних та аналітичних мов; класифікувати частини мови за основними критеріями; характеризувати сурядні і підрядні словосполучення, види зв'язку слів у них; аналізувати типи речень за різними ознаками; розрізняти актуальне та граматичне членування речень; характеризувати парадигматичні та синтагматичні відношення між мовними одиницями; характеризувати типи системних відношень лексичних одиниць (синонімію, антонімію, гіпо-гіперонімію, відношення частини і цілого); визначати явища полісемії, двозначності, невизначеності, омонімії, паронімії; розрізняти пряме і переносне лексичне значення, а також визначати основні фігури мовлення; пояснювати відмінності між вільними і сталими словосполученнями, характеризувати типи фразеологічних одиниць; характеризувати значення речень за відповідними критеріями; аналізувати види дофонографічного та фонографічного письма; визначати типи словників за основними критеріями; класифікувати мови світу за різними ознаками; критично оцінювати традиційні й сучасні теорії походження мови та екстралінгвістичні й інтралінгвістичні закони розвитку мов; аналізувати й зіставляти конкретний мовний матеріал.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться - 90 д.ф./120 годин з.ф. ; 3/4 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

У цьому змістовному модулі розглядаються предмет, зміст, мета та основні проблеми дисципліни “Вступ до мовознавства”, зокрема, питання про її місце у філології, зв'язок мовознавства із іншими науками, лінгвістичні методи дослідження, природу мови та її основні функції тощо.

Зміст модуля також знайомить студентів із основними концепціями походження мови, закономірностями розвитку та функціонування мов у різні історичні епохи; крім того, у ньому розглядаються питання про основні проблеми класифікації мов світу.

Лекція № 1. Загальні питання мовознавства. Мовознавство як наука і навчальна дисципліна. Зміст початкового курсу “Вступ до мовознавства”. Основна мета курсу. Конкретне та загальне мовознавство. Розділи мовознавства. Живі та мертві мови.

Три основні розділи сучасної науки: природознавство, суспільствознавство, філософія. Зв'язок мовознавства з іншими науками. Мовознавство та соціальні науки: історія, психологія, педагогіка. Соціолінгвістика. Психолінгвістика. Стилістика, історія літературної мови. Мовознавство й природничі науки. Фізіологічна основа мовленнєвої діяльності. Зв'язок мовознавства із антропологією. Класифікація мов і рас. Мовознавство й філософія. Діалектика та логіка.

Методологічна основа сучасного вітчизняного мовознавства. Об'єкт дослідження мовознавства та логіки. Синхронія та діахронія. Ф. де Соссюр. Лінгвістичні методи дослідження: описовий, порівняльно-історичний, зіставний, структурний

(дистрибутивний аналіз, аналіз за безпосередніми складниками, трансформаційний та компонентний аналізи), статистичний тощо.

Поняття та терміни: мовознавство, лінгвістика; універсальні (спільні, ізоморфні) та специфічні (відмінні, аломорфні) ознаки; метод, індукція, дедукція; описовий, порівняльно-історичний, зіставний, структурний методи; дистрибутивний аналіз, аналіз за безпосередніми складниками, трансформаційний аналіз, компонентний аналіз.

Лекція № 2. Мова, її природа та функції. Основні погляди на природу мови: біологічний, психічний, суспільний. Концепції відомих вчених: А.Шлейхера, В. фон Гумбольдта, Ф. де Соссюра, Д. Шлеймахера, О.О. Потебні, Г. Пауля та ін.

Основні функції мови: комунікативна, мислетворча. Похідні мовні функції: фатична, репрезентативна, прагматична, експресивна, гносеологічна, акумулятивна та ін.

Зв'язок мови і мислення. Мова і суспільство. Знаковий характер мови. Мова і мовлення.

Поняття та терміни: натуралістичний, психологічний, соціологічний напрями пояснення природи мови; функції мови: комунікативна, мислетворча; похідні функції: фатична, репрезентативна, емотивна, експресивна, волюнтативна, прагматична, естетична, метамовна, когнітивна (гносеологічна), акумулятивна, інформативна (референтна); мислення; семіотика, знак; мова; мовлення; синхронія, діахронія.

Лекція № 3. Походження та закономірності розвитку мови. Основні гіпотези походження мови: звуконаслідувальна, оноματοпоетична, вигукова, соціального договору, трудових вигуків, жестів. Гіпотеза походження мови Ф. Енгельса. Сучасні гіпотези: теорія божественного (космічного) походження мови; теорії моно- та полігенезу.

Закономірності розвитку мов. Диференціація та інтеграція. Субстрат та суперстрат. Схрещення. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи. Формування національних мов. Міжнародні мови. Штучні мови.

Поняття та терміни: гіпотези походження мови: звуконаслідувальна, оноματοпоетична, вигукова, соціального договору, трудових вигуків, жестів; гіпотеза походження мови Ф.Енгельса; гіпотеза божественного (космічного) походження мови; теорії моно- та полігенезу; диференціація, інтеграція, субстрат, суперстрат; піджин, креольські мови; національна мова; штучні мови.

Лекції № 4-5. Мови світу. Порівняльне вивчення мов. Загальна характеристика мов світу. Відмінності між мовами за структурою, кількістю носіїв, наявністю писемності, ступенем вивчення, функціональним навантаженням.

Основні проблеми класифікації мов світу. Типологічна класифікація мов. Розроблення класифікації Ф. та А. Шлегелями. Класифікація В. фон Гумбольдта. Типи мов: ізолюючі, аглютинативні, інкорпоруючі (полісинтетичні), флективні (синтетичні й аналітичні).

Генеалогічна класифікація. Мовні сім'ї, групи, підгрупи. Ізольовані мови. Найпоширеніші мовні сім'ї. Індоевропейська сім'я. Слов'янська, романська та германська мовні групи. Макросім'я. Ностратична, алтайська макросім'я.

Поняття та терміни: генеалогічна класифікація, порівняльно-історичний метод, санскрит, сім'я, група, підгрупа, конкретна мова; германська група (її підгрупи та мови); романська група (її підгрупи та мови); слов'янська група (її підгрупи та мови); макросім'я; типологічна класифікація, морфологічна класифікація; ізолюючі (кореневі), аглютинативні, інкорпоруючі (полісинтетичні) мови; флективні (фузійні) мови та їх типи: синтетичні та аналітичні мови.

Змістовий модуль 2.

У цьому змістовному модулі розглядається поняття системи й структури мови; вивчаються чотири рівні мови: фонологічний, морфологічний, лексико-семантичний та синтаксичний. Він знайомить студентів із основними лінгвістичними одиницями кожного рівня: фонемою, морфемою, лексемою та синтаксемою. Вивчаються також ключові поняття фонетики, фонології, лексикології та її розділів.

Лекція № 6. Структура мовної системи. Фонетика і графіка. Поняття про систему та структуру мови. Рівні мовної структури. Одиниці мовних рівнів. Предмет фонетики. Об'єкт вивчення фонетики. Аспекти звуків: фізичний, фізіологічний, лінгвістичний.

Класифікація звуків з акустичного погляду. Вокалізм та консонантизм. Класифікації голосних та приголосних звуків.

Теорії складу: еспіраторна, мускульної напруги, сонорна. Структура складу. Наголос. Типи наголосу. Інтонація. Основні функції інтонації.

Етапи виникнення і розвитку письма. Графіка.

Поняття та терміни: система, структура мови; фонетика (загальна, конкретна, описова, історична, експериментальна, зіставна); аспекти звука (фізичний, фізіологічний, лінгвістичний) та пов'язані з ним розділи фонетики (акустична, артикуляторна, функціональна); сила, висота, довгота звука; тембр, обертон, резонанс, формант; органи мовлення (активні та пасивні); артикуляція, екскурсія, кульмінація, рекурсія; вокалізм та консонантизм; фраза, склад, теорія складу; наголос та його типи; енкліза, прокліза; інтонація; редуція, протеза; акомодация, асиміляція, дисиміляція, діереза, епентеза, метатеза, субституція; орфоенія, транскрипція, транслітерація; письмо, піктографія, ідеографія, фонографія, графіка, алфавіт, сім'ї алфавітів; орфографія.

Лекція № 7. Функціональна фонетика. Теорія фонем. Релевантні та нерелевантні опозиції. Диференційні (розрізнявальні) та недиференційні (інтегральні, нерозрізнявальні) ознаки фонем. Функції фонем. Відмінності між фонемою та звуком. Сильні та слабкі позиції фонем. Варіанти фонем (алофони).

Індивідуальні, територіальні та позиційні варіації фонем. Типи опозицій (привативна, градуальна, еквіполентна, корелятивна).

Фонологічні школи. Фонологія.

Поняття та терміни: лінгвістичний (функціональний) аспект вивчення звуків, фонологія, функціональна фонетика, опозиція, фонема, дистинктивна функція, делімітативна функція, диференційні та інтегральні ознаки фонем; сильні та слабкі позиції фонем; варіанти фонем (алофони), варіації фонем; фонологічна система, опозиції (привативні, градуальні, еквіполентні, корелятивні).

Лекція № 8. Лексика. Словниковий склад мови. Предмет і завдання лексикології. Загальна, конкретна, історична, зіставна, прикладна лексикологія. Семасіологія. Ономастика. Етимологія. Фразеологія. Ономастіологія.

Слово і лексема. Лексичне значення. Денотативне та конотативне значення. Контекстуальне значення. Моно- та полісемія. Перенесення значень. Типи перенесень. Омоніми. Типи омонімів. Міжмовна омонімія. Синоніми та їх типи. Антоніми. Типи антонімів. Гіперо-гіпонімія і лексична конверсія.

Типи змін у лексико-семантичній системі. Архаїзми. Історизми. Неологізми. Запозичення. Калькування. Інтернаціоналізми.

Поняття та терміни: лексикологія: загальна, конкретна, історична, зіставна, прикладна; семасіологія, семантика, ономастіологія, етимологія, фразеологія, ономастика, лексикографія; лексема, лексичне значення, концептуальне та конотативне значення, контекстуальне значення; прями й переносні значення; типи перенесень; полісемія; омоніми (повні й неповні; гомогенні й гетерогенні; міжмовні); омоформи, омофони, омографи; синоніми (абсолютні й часткові, семантичні, стилістичні, семантико-стилістичні); антоніми (контрарні, комплементарні, контрадикторні, векторні).

Лекція № 9. Фразеологія і лексикографія. Поняття фразеології. Відмінності між фразеологічними та вільними словосполученнями. Класифікації фразеологізмів. Зрощення, єдності, сполучення, вирази.

Поняття лексикографії. Теоретична і практична лексикографія. Типи словників: енциклопедичні та лінгвістичні. Лінгвістичні словники: одномовні та багатомовні.

Поняття та терміни: фразеологія, фразеологізм, фразема, фразеологічні зрощення (ідіоми), єдності, сполучення, вирази (паремії).

Змістовий модуль 3.

Він присвячується питанням граматичної будови мови, лексико-граматичним та граматичним категоріям; розділам граматики, зокрема, морфології та синтаксису; класифікації частин мови; вивчаються також типи словосполучень, природа і сутність речення.

Лекції № 10-11. Морфологія. Частини мови. Предмет граматики. Граматична будова мови. Формальна, контенсивна, синхронічна, діахронічна граматики. Розділи граматики: морфологія і синтаксис. Дериwатологія.

Граматичне значення слова. Його відмінності від лексичного. Типи граматичних значень. Способи вираження граматичних значень (синтетичні та аналітичні).

Граматичні категорії: роду, відмінка, числа, ступеня, часу, виду та ін. Відмінність граматичних категорій від лексико-граматичних розрядів (категорій).

Морфеми. Основні типи значень морфем: речове, дериваційне, реляційне. Типи морфем.

Частини мови. Поняття частини мови. Критерії виділення частин мови. Характеристика основних частин мови. Типологія частин мови. Службові частини мови. Модальні слова. Вигуки.

Поняття та терміни: *граматика (формальна, контенсивна, синхронічна, діахронічна, функціональна), морфологія, синтаксис, словотвір, дериватологія, граматичне значення, граматична категорія, категорії роду, відмінка, числа, означеності/неозначеності, ступеня якості (порівняння), часу, виду (аспектуальності), стану, способу, особи; лексико-граматичні розряди (категорії); морфема: корінь, афікс, префікс, постфікс, інтерфікс, інфікс, циркумфікс, трансфікс; морфеміка; частини мови.*

Лекція № 12. Синтаксис мови. Поняття словосполучення. Валентність слова. Типи словосполучень. Синтаксичні зв'язки слів. Узгодження. Керування. Координація. Прилягання. Тяжіння. Інкорпорація. Замикання. Ізафет.

Речення як основна одиниця синтаксису. Ознаки речення: комунікативність, відносна самостійність, структурна цілісність, предикативність, модальність. Класифікація речень залежно від мети повідомлення: розповідні, питальні, спонукальні. Класифікація речень за структурою: прості, складні.

Актуальне членування речення. Тема і рема. Основні засоби актуального членування речення. Зв'язок речень у тексті.

Поняття та терміни: *синтаксис, словосполучення, валентність, синтаксичні зв'язки слів (узгодження, керування, координація, прилягання, тяжіння, інкорпорація, замикання, ізафет); речення, ознаки речення: предикативність, модальність, інтонація; пропозиція, диктум, модус; актуальне членування речення, тема, рема.*

3. Рекомендована література:

1. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: [підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти] / Михайло Петрович Кочерган. – К.: видавничий центр «Академія», 2000. – 368 с.
2. Маслов Ю.С. Введение в языкознание: [учеб. для филол. спец. вузов] / Юрий Сергеевич Маслов. – М.: Высшая школа, 1998. – 272 с.
3. Камчатов А.М. Введение в языкознание: [учеб. пособие для филол. факультетов университетов и педагогических вузов] / А. М. Камчатов, Н. А. Николина. – М.: Флинта: Наука, 1999. – 232 с.
4. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: короткий нарис: [навч. посіб.] / Степан Пилипович Бевзенко. – К.: Вища школа, 2006. – 143 с.
5. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: [навч. посіб. для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів] / Андрій Олександрович Білецький. – К.: «АртЕк», 1997. – 224 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання - іспит.

5. Засоби діагностики успішності навчання:

- 1) мікродискусії під час лекційних занять;
- 2) робота на семінарських заняттях;
- 3) проведення модульних контрольних робіт;
- 4) проведення проміжних тестів;
- 5) організація реферативного студентського дослідження;
- 6) ІНДЗ;
- 7) іспит.

Маріупольський державний університет

Кафедра англійської філології

Затверджую:

Проректор з науково-педагогічної роботи

_____ О.Б. Проценко

_____ 2016 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”

для спеціальностей 6.020203 “Мова та література (англійська)/ (німецька) /
(французька)” (денна/заочна форми навчання)

ОКР Бакалавр (за вимогами ECTS)

УДК 80.81'42

ББК 81.2-5

Вступ до мовознавства. Програма навчальної дисципліни. – Маріуполь: МДУ, 2016. – 29 с.

Розробник: к.філол.н., доцент кафедри англійської філології Олійник Сергій Валерійович

Рецензент: к.філол.н., доцент кафедри російської філології та перекладу МДУ Ситникова Олена Володимирівна

Затверджено на засіданні кафедри англійської філології
протокол № 3 від 20.09.2016 р.

Затверджено Вченою Радою факультету іноземних мов
протокол № 1 від 26.09.2016 р.

УДК 80.81'42

ББК 81.2-5

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

“Вступ до мовознавства” – обов’язковий курс на ступінь бакалавра зі спеціальностей 6.020303 “Мова та література (англійська)/ (німецька) / (французька)” є пропедевтичною спеціальною лінгвістичною дисципліною, що знайомить студентів-першокурсників відділення англійської, німецької і французької філології з основами теорії науки про мову. Це теоретичний фундамент усіх інших мовознавчих дисциплін, оскільки ознайомлює з основами теорії мови, розвиває вміння осмислено підходити до мовних явищ і дає лінгвістичні поняття, необхідні для вивчення будь-якої лінгвістичної дисципліни. Цей курс вирішує наступне коло питань про природу і сутність мови, структуру мови, походження мови та закономірності розвитку мов, виникнення й розвиток письма, класифікацію мов світу за походженням і за будовою, шляхи й методи вивчення мовного матеріалу, зв’язок мовознавства з іншими науками.

Основна мета вивчення курсу “Вступ до мовознавства” дати відносно повний виклад основних понять, що відносяться до устрою та функціонування мови. Курс має на меті дати студентові уявлення про сутність мови, її форми і функції, її зв’язки із суспільством, мисленням та культурою, про мовознавство як науку, що динамічно розвивається та постійно оновлюється. Протягом ХХ ст. наука про мову суттєво розширила діапазон своїх міждисциплінарних зв’язків: сучасне мовознавство не тільки сприймає теоретичні імпульси від інших наукових дисциплін, але й впливає на формування загальнонаукового понятійно-термінологічного апарату. Різко змінюється роль мови як об’єкту внутрішньодержавної та міжнародної мовної політики, а також як засобу інформаційного обміну в загальносвітовій системі комунікації.

Унаслідок вивчення дисципліни студент повинен вміти класифікувати методи і прийоми мовознавства; відрізнити мову і мовлення; характеризувати парадигматичні і синтагматичні відношення між мовними одиницями; класифікувати звуки мови за основними та додатковими ознаками; визначати диференційні й інтегральні ознаки фонем; членувати мовленнєвий потік на фразу, синтагму, такт, звук; застосовувати на практиці фонетичну і фонематичну транскрипції; характеризувати типи системних відношень лексичних одиниць: синонімів, омонімів, антонімів, паронімів; аналізувати типи переносних значень: метафоричні, метонімічні, функціональні; аналізувати типи фразеологічних одиниць; характеризувати граматичні значення і критерії виділення різних частин мови різних мов світу; визначати морфологічні типи мов; аналізувати граматичні способи синтетичних й аналітичних мов; пояснювати відмінності між вільними і сталими словосполученнями, характеризувати сурядні і підрядні словосполучення; аналізувати типи речень за різними ознаками; розрізняти актуальне й граматичне членування речень; давати аналіз та оцінку традиційним і сучасним теоріям походження мови; аналізувати види дофонографічного та фонографічного письма.

Курс спрямований на розв’язання таких завдань:

Дидактичних: ознайомити студентів з основами теорії мови, розвинути вміння осмислено підходити до мовних явищ, а також пояснити базові лінгвістичні поняття, необхідні для вивчення будь-якої лінгвістичної дисципліни.

Розвивальних: розширення загальнолінгвального світогляду майбутніх філологів, вироблення в них культури філологічного аналізу; сприяння засвоєнню та поглибленому розумінню рідної та іноземних мов, що вивчаються; вироблення наукового підходу до інших мовознавчих дисциплін; становлення лінгвістичної компетенції майбутніх філологів; формування умінь та навичок, необхідних для науково-дослідної роботи.

Опис предмета навчальної дисципліни

Курс: перший		Галузь знань, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу	
Кількість кредитів:	3/4	0203 Гуманітарні науки 6.020303 Мова та література (англійська)	Дисципліна фундаментальної, природничо-наукової підготовки	2 семестр
Змістових модулів:	6/6		Лекції:	22/12 години
Загальна кількість годин:	90/ 120		Семінарські заняття:	20/12 годин
			Самостійна робота:	46/96 годин
		Керівництво СРС:	2/6 годин(и)	
			Вид контролю:	іспит

МОДУЛЬ I. ТЕОРЕТИЧНЕ НАВЧАННЯ

Змістовий модуль 1. Загальні питання мовознавства. Генезис мови. Класифікація мов світу

У цьому змістовному модулі розглядаються предмет, зміст, мета та основні проблеми дисципліни “Вступ до мовознавства”, зокрема, питання про її місце у філології, зв’язок мовознавства із іншими науками, лінгвістичні методи дослідження, природу мови та її основні функції тощо.

Зміст модуля також знайомить студентів із основними концепціями походження мови, закономірностями розвитку та функціонування мов у різні історичні епохи; крім того, у ньому розглядаються питання про основні проблеми класифікації мов світу.

Лекція № 1. Загальні питання мовознавства. Мовознавство як наука і навчальна дисципліна. Зміст початкового курсу “Вступ до мовознавства”. Основна мета курсу. Конкретне та загальне мовознавство. Розділи мовознавства. Живі та мертві мови.

Три основні розділи сучасної науки: природознавство, суспільствознавство, філософія. Зв’язок мовознавства з іншими науками. Мовознавство та соціальні науки: історія, психологія, педагогіка. Соціолінгвістика. Психолінгвістика. Стилистика, історія літературної мови. Мовознавство й природничі науки. Фізіологічна основа мовленнєвої діяльності. Зв’язок мовознавства із антропологією. Класифікація мов і рас. Мовознавство й філософія. Діалектика та логіка.

Методологічна основа сучасного вітчизняного мовознавства. Об’єкт дослідження мовознавства та логіки. Синхронія та діахронія. Ф. де Соссюр. Лінгвістичні методи дослідження: описовий, порівняльно-історичний, зіставний, структурний (дистрибутивний аналіз, аналіз за безпосередніми складниками, трансформаційний та компонентний аналізи), статистичний тощо.

Поняття та терміни: мовознавство, лінгвістика; універсальні (спільні, ізоморфні) та специфічні (відмінні, аломорфні) ознаки; метод, індукція, дедукція; описовий, порівняльно-історичний, зіставний, структурний методи; дистрибутивний аналіз, аналіз за безпосередніми складниками, трансформаційний аналіз, компонентний аналіз.

Лекція № 2. Мова, її природа та функції. Основні погляди на природу мови: біологічний, психічний, суспільний. Концепції відомих вчених: А.Шлейхера, В. фон Гумбольдта, Ф. де Соссюра, Д. Шлеймахера, О.О. Потєбні, Г. Пауля та ін.

Основні функції мови: комунікативна, мислетворча. Похідні мовні функції: фатична, репрезентативна, прагматична, експресивна, гносеологічна, акумулятивна та ін.

Зв'язок мови і мислення. Мова і суспільство. Знаковий характер мови. Мова і мовлення.

Поняття та терміни: натуралістичний, психологічний, соціологічний напрями пояснення природи мови; функції мови: комунікативна, мислетворча; похідні функції: фатична, репрезентативна, емотивна, експресивна, волюнтативна, прагматична, естетична, метамовна, когнітивна (гносеологічна), акумулятивна, інформативна (референтна); мислення; семіотика, знак; мова; мовлення; синхронія, діахронія.

Лекція № 3. Походження та закономірності розвитку мови. Основні гіпотези походження мови: звуконаслідувальна, оноματοпоетична, вигукова, соціального договору, трудових вигуків, жестів. Гіпотеза походження мови Ф. Енгельса. Сучасні гіпотези: теорія божественного (космічного) походження мови; теорії моно- та полігенезу.

Закономірності розвитку мов. Диференціація та інтеграція. Субстрат та суперстрат. Схрещення. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи. Формування національних мов. Міжнародні мови. Штучні мови.

Поняття та терміни: гіпотези походження мови: звуконаслідувальна, оноματοпоетична, вигукова, соціального договору, трудових вигуків, жестів; гіпотеза походження мови Ф.Енгельса; гіпотеза божественного (космічного) походження мови; теорії моно- та полігенезу; диференціація, інтеграція, субстрат, суперстрат; піджин, креольські мови; національна мова; штучні мови.

Лекції № 4-5. Мови світу. Порівняльне вивчення мов. Загальна характеристика мов світу. Відмінності між мовами за структурою, кількістю носіїв, наявністю писемності, ступенем вивчення, функціональним навантаженням.

Основні проблеми класифікації мов світу. Типологічна класифікація мов. Розроблення класифікації Ф. та А. Шлегелями. Класифікація В. фон Гумбольдта. Типи мов: ізолюючі, аглютинативні, інкорпуючі (полісинтетичні), флективні (синтетичні й аналітичні).

Генеалогічна класифікація. Мовні сім'ї, групи, підгрупи. Ізольовані мови. Найпоширеніші мовні сім'ї. Індоевропейська сім'я. Слов'янська, романська та германська мовні групи. Макросім'я. Ностратична, алтайська макросім'я.

Поняття та терміни: генеалогічна класифікація, порівняльно-історичний метод, санскрит, сім'я, група, підгрупа, конкретна мова; германська група (її підгрупи та мови); романська група (її підгрупи та мови); слов'янська група (її підгрупи та мови); макросім'я; типологічна класифікація, морфологічна класифікація; ізолюючі (кореневі), аглютинативні, інкорпуючі (полісинтетичні) мови; флективні (фузійні) мови та їх типи: синтетичні та аналітичні мови.

Змістовий модуль 2. Система та структура мови

У цьому змістовному модулі розглядається поняття системи й структури мови; вивчаються чотири рівні мови: фонологічний, морфологічний, лексико-семантичний та синтаксичний. Він знайомить студентів із основними лінгвістичними одиницями кожного рівня: фонемою, морфемою, лексемою та синтаксемою. Вивчаються також ключові поняття фонетики, фонології, лексикології та її розділів.

Лекція № 6. Структура мовної системи. Фонетика і графіка. Поняття про систему та структуру мови. Рівні мовної структури. Одиниці мовних рівнів. Предмет фонетики. Об'єкт вивчення фонетики. Аспекти звуків: фізичний, фізіологічний, лінгвістичний.

Класифікація звуків з акустичного погляду. Вокалізм та консонантизм. Класифікації голосних та приголосних звуків.

Теорії складу: еспіраторна, мускульної напруги, сонорна. Структура складу. Наголос. Типи наголосу. Інтонація. Основні функції інтонації.

Етапи виникнення і розвитку письма. Графіка.

Поняття та терміни: система, структура мови; фонетика (загальна, конкретна, описова, історична, експериментальна, зіставна); аспекти звуку (фізичний, фізіологічний, лінгвістичний) та пов'язані з ним розділи фонетики (акустична, артикуляторна, функціональна); сила, висота, довгота звуку; тембр, обертон, резонанс, формант; органи мовлення (активні та пасивні); артикуляція, екскурсія, кульмінація, рекурсія; вокалізм та консонантизм; фраза, склад, теорія складу; наголос та його типи; енкліза, прокліза; інтонація; редуція, протеза; акомодация, асиміляція, дисиміляція, дієреза, епентеза, метатеза, субституція; орфоенія, транскрипція, транслітерація; письмо, піктографія, ідеографія, фонографія, графіка, алфавіт, сім'ї алфавітів; орфографія.

Лекція № 7. Функціональна фонетика. Теорія фонем. Релевантні та нерелевантні опозиції. Диференційні (розрізнявальні) та недиференційні (інтегральні, нерозрізнявальні) ознаки фонем. Функції фонем. Відмінності між фонемою та звуком. Сильні та слабкі позиції фонем. Варіанти фонем (алофони).

Індивідуальні, територіальні та позиційні варіації фонем. Типи опозицій (привативна, градуальна, еквіполентна, корелятивна).

Фонологічні школи. Фонологія.

Поняття та терміни: лінгвістичний (функціональний) аспект вивчення звуків, фонологія, функціональна фонетика, опозиція, фонема, дистинктивна функція, делімітативна функція, диференційні та інтегральні ознаки фонем; сильні та слабкі позиції фонем; варіанти фонем (алофони), варіації фонем; фонологічна система, опозиції (привативні, градуальні, еквіполентні, корелятивні).

Лекція № 8. Лексика. Словниковий склад мови. Предмет і завдання лексикології. Загальна, конкретна, історична, зіставна, прикладна лексикологія. Семасіологія. Ономастика. Етимологія. Фразеологія. Ономасіологія.

Слово і лексема. Лексичне значення. Денотативне та конотативне значення. Контекстуальне значення. Моно- та полісемія. Перенесення значень. Типи перенесень. Омоніми. Типи омонімів. Міжмовна омонімія. Синоніми та їх типи. Антоніми. Типи антонімів. Гіперо-гіпонімія і лексична конверсія.

Типи змін у лексико-семантичній системі. Архаїзми. Історизми. Неологізми. Запозичення. Калькування. Інтернаціоналізми.

Поняття та терміни: лексикологія: загальна, конкретна, історична, зіставна, прикладна; семасіологія, семантика, ономасіологія, етимологія, фразеологія, ономастика, лексикографія; лексема, лексичне значення, концептуальне та конотативне значення, контекстуальне значення; прямі й переносні значення; типи перенесень; полісемія; омоніми (повні й неповні; гомогенні й гетерогенні; міжмовні); омоформи, омофони, омографи; синоніми (абсолютні й часткові, семантичні, стилістичні, семантико-стилістичні); антоніми (контрарні, комплементарні, контрадикторні, векторні).

Лекція № 9. Фразеологія і лексикографія. Поняття фразеології. Відмінності між фразеологічними та вільними словосполученнями. Класифікації фразеологізмів. Зрощення, єдності, сполучення, вирази.

Поняття лексикографії. Теоретична і практична лексикографія. Типи словників: енциклопедичні та лінгвістичні. Лінгвістичні словники: одномовні та багатомовні.

Поняття та терміни: фразеологія, фразеологізм, фразема, фразеологічні зрощення (ідіоми), єдності, сполучення, вирази (паремії).

Змістовий модуль 3. Граматика мови

Він присвячується питанням граматичної будови мови, лексико-граматичним та граматичним категоріям; розділам граматики, зокрема, морфології та синтаксису;

класифікації частин мови; вивчаються також типи словосполучень, природа і сутність речення.

Лекції № 10-11. Морфологія. Частини мови. Предмет граматики. Граматична будова мови. Формальна, контенсивна, синхронічна, діахронічна граматики. Розділи граматики: морфологія і синтаксис. Дериватологія.

Граматичне значення слова. Його відмінності від лексичного. Типи граматичних значень. Способи вираження граматичних значень (синтетичні та аналітичні).

Граматичні категорії: роду, відмінка, числа, ступеня, часу, виду та ін. Відмінність граматичних категорій від лексико-граматичних розрядів (категорій).

Морфеми. Основні типи значень морфем: речове, дериваційне, реляційне. Типи морфем.

Частини мови. Поняття частини мови. Критерії виділення частин мови. Характеристика основних частин мови. Типологія частин мови. Службові частини мови. Модальні слова. Вигуки.

Поняття та терміни: граматика (формальна, контенсивна, синхронічна, діахронічна, функціональна), морфологія, синтаксис, словотвір, дериватологія, граматичне значення, граматична категорія, категорії роду, відмінка, числа, означеності/неозначеності, ступеня якості (порівняння), часу, виду (аспектуальності), стану, способу, особи; лексико-граматичні розряди (категорії); морфема: корінь, афікс, префікс, постфікс, інтерфікс, інфікс, циркумфікс, трансфікс; морфеміка; частини мови.

Лекція № 12. Синтаксис мови. Поняття словосполучення. Валентність слова. Типи словосполучень. Синтаксичні зв'язки слів. Узгодження. Керування. Координація. Прилягання. Тяжіння. Інкорпорація. Замикання. Ізафет.

Речення як основна одиниця синтаксису. Ознаки речення: комунікативність, відносна самостійність, структурна цілісність, предикативність, модальність. Класифікація речень залежно від мети повідомлення: розповідні, питальні, спонукальні. Класифікація речень за структурою: прості, складні.

Актуальне членування речення. Тема і рема. Основні засоби актуального членування речення. Зв'язок речень у тексті.

Поняття та терміни: синтаксис, словосполучення, валентність, синтаксичні зв'язки слів (узгодження, керування, координація, прилягання, тяжіння, інкорпорація, замикання, ізафет); речення, ознаки речення: предикативність, модальність, інтонація; пропозиція, диктум, модус; актуальне членування речення, тема, рема.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1. МОВОЗНАВСТВО ЯК НАУКА.

“ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА” ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Питання для обговорення:

1. Предмет мовознавства. Зміст і основні завдання курсу “Вступ до мовознавства”.
2. Місце мовознавства в системі наук.
3. Методи дослідження мови: описовий, порівняльно-історичний, зіставний, структурний методи.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте підходи авторів різних підручників зі «Вступу до мовознавства» до визначення об'єкта, предмета, завдання мовознавства. Уточніть, що є спільним у постанові цих питань. Назвіть, які розбіжності існують у підході до визначення об'єкта, предмета та мети вивчення мовознавства.

2. Поясніть думку В.М.Русанівського.

“Мова – складний об'єкт пізнання. Щоб вивчити її всебічно, треба використовувати багато методів, створювати багато теорій. Але при цьому повинен зберігатися єдиний підхід до всієї сукупності мовних явищ” [Донець, Мацько 1989, с. 6].

Таблиця №4

Німецька мова

№	Лексема	Предмет меблів	На ніжках	Зі спинкою	Для сидіння	На 1 персону	Для декількох персон	З ручками для ліктів	Для лежання
1	Sofa								
2	Stuhl								
3	Bett								
4	Schemel								
5	Ottomane								

Таблиця №5

Французька мова

№	Лексема	Предмет меблів	На ніжках	Зі спинкою	Для сидіння	На 1 персону	Для декількох персон	З ручками для ліктів	Для лежання
1	Chaise								
2	Lit								
3	Fauteuil								
4	Fauteuil-lit								
5	Escabeau								

5. Перекладіть на українську мову.

“...Итак, метод сравнительной грамматики применим не для восстановления индоевропейского языка в том виде, как на нем говорили, а лишь для установления определенной системы соответствий между исторически засвидетельствованными языками” (А.Мейе) [Звегинцев 1956, с. 388].

Порівняння наступних лексем (укр. *город*, рос. *город*, чеськ. *hrad*, лит. *gardas*, гот. *gards*, давньосканд. *gerdi*, дінд. *grhas*) дало можливість вченим реконструювати **індоевропейську** праформу **gordь*. Назвіть лексеми-кореляти у мовах, які ви вивчаєте.

6. Прокоментуйте думку вченого. Прокоментуйте її. Чи погоджуєтесь Ви з нею.

“Коли тим чи іншим методам починають надавати загально-методологічного, філософського значення, мирному співіснуванню напрямів кладеться кінець, бо інакше наукова терпимість, необхідна для прогресу, обертається на безпринципність, яка може тільки гальмувати розвиток науки” (Ф.П.Філін) [Донець, Мацько 1989, с. 78].

Семінарське заняття 2. Природа, сутність, функції та будова мови

Питання для обговорення:

1. Природа і сутність мови.
2. Функції мови.
3. Мова і суспільство.
4. Мова і мислення.
5. Мова як знакова система. Структура мови. Синхронія і діахронія.
6. Мова і мовлення.

Практичні завдання

1. *Перекладіть на українську мову. Прокоментуйте думки вчених щодо природи мови.*

“Язык есть как бы внешнее проявление духа народа; язык народа есть его дух, и дух народа есть его язык – трудно себе представить что-либо более тождественное” (В.фон Гумбольдт) [Звегинцев 1956, с.71].

“Языки, эти образованные из звуковой материи природные организмы, притом самые высшие из всех, проявляют свои свойства природного организма не только в том,

что все они классифицируются на роды, виды, подвиды и т.д., но и в том, что их рост происходит по определенным законам” (А.Шлейхер) [Звегинцев 1956, с.95].

“Психический элемент является важнейшим фактором всякого культурного развития, фактором, вокруг которого группируются все остальные, а психология – главной основой всякой подлинно культуроведческой дисциплины. Однако это еще не означает, что психический элемент является единственным фактором; нельзя построить культуры на одной психической основе. [...] Как только мы вступаем в область исторического развития, мы имеем дело наряду с психическими факторами также и с физическими”(Г.Пауль) [Звегинцев 1956, с. 160].

“[...] по отношению к звукам слов, как к звукам речи, языковедение связывается с известным отделом физиологии, именно с физиологией звуков речи. Что касается значений звуков в словах, то исследование природы значений слов принадлежит той науке, которая изучает духовные явления и называется психологией, т.е. по отношению к значениям слов языковедение связывается с психологией” (Ф.Ф.Фортунатов) [Звегинцев 1956, с. 198].

“[...] в языке сочетаются в неразрывной связи два элемента: физический и психический [...]. Силы и законы и вообще жизнь языка основываются на процессах, отвлеченным разбором которых занимаются физиология (с анатомией – с одной, и с акустикой – с другой стороны) и психология” (И.А.Бодуэн де Куртенэ) [Звегинцев 1956, с. 229].

2. Прокоментуйте думку Ф. де Соссюра щодо відмінності між мовою й мовленням. Порівняйте із параметрами, за якими вони розрізняються сучасними вченими, авторами підручників, за якими ви навчаєтесь.

“[...]изучение языковой деятельности распадается на две части; одна из них, основная, имеет своим предметом язык, т.е. нечто социальное по существу и независимое от индивида; это наука чисто психическая; другая, второстепенная, имеет предметом индивидуальную сторону речевой деятельности, т.е. речь, включая говорение; она психофизична” (Ф. де Соссюр) [Звегинцев 1956, с. 333].

3. Прочитайте уривки. Визначте, які мовні функції у них реалізуються. Встановіть засоби вираження мовних функцій.

Укр. 1) *Не зневажай душі своєї цвіту,*

Бо з нього виросло кохання наше!

Той цвіт від папороті чарівніший –

Всі скарби творить, а не відкриває (Л. Українка).

2) Нев'януча творчість Чехова, Коцюбинського, Горького, Стефаніка переконує нас у тому, що тільки твори, сповнені глибоких і чесних думок, зігріті гарячою внутрішньою поетичністю, живуть довгим і плідним життям на радість своєму народові (О.Гончар) [Донець, Мацько 1989,с. 82 – 83].

Рос. 1) *Русский народ создал огромную изустную литературу: мудрые пословицы и хитрые загадки, веселые и печальные обрядовые песни, торжественные былины... Напрасно думать, что эта литература была лишь плодом народного досуга. Она была достоинством и умом народа. Она становила и укрепляла его нравственный облик, была его исторической памятью* (А.Голстой) [Донець, Мацько 1989, с. 34].

2) И сердце бьется в упоенье,

И для него воскресли вновь

И божество, и вдохновенье,

И жизнь, и слезы, и любовь (А.С. Пушкин).

Англ. 1) *The gray cub's eyes had not been open long, yet already he could see with steady clearness. And while his eyes were still closed, he had felt, tasted, and smelled. He knew his two brothers and his two sisters very well. He had begun to romp with them in a feeble, awkward way, and even to squabble, his little throat vibrating with a queer rasping noise, (the forerunner of the growl), as he worked himself into a passion. And long before his eyes had opened, he had*

learned by touch, taste, and smell to know his mother – a fount of warmth and liquid food and tenderness (J. London).

- 2) *Those evening bells! Those evening bells!
How many a tale their music tells,
Of love, and home, and that sweet time,
When last I heard their soothingchime!* (Th. Moore).

Нім. 1) *Die Defektologie ist ein Gebiet der Wissenschaft, das sich mit defektiven Menschen und entsprechenden heilpädagogischen Massnahmen und präventiven Massnahmen befasst. Die Defektologie als theoretische Grundlage der Bildung und Erziehung anomaler Kinder entwickelte sich im Rahmen der pädagogischen Wissenschaften. Wir haben zu fragen: Wer ist ein defektiver Mensch? Zu den defektiven Kinder rechnen wir zum Beispiel Schwachsinnige, Taubstumme, Blinde, Körperbehinderte, Schwererziehbare, Arbeitsscheue u.a.*

- 2) *Du meine heilige Einsamkeit,
du bist so reich und rein und weit
wie ein erwachender Garten.
Meine heilige Einsamkeit du –
Halte die goldenen Türen zu,
vor denen die Wünsche warten* (R.M. Rilke)

Фр. 1) *Le mot – une combinaison de sons liée à un certain contenu – est l’unité principale du langage. Cette unité représente la plus petite cellule ayant une existence individuelle. C’est par cela que le mot se distingue des morphèmes (radicaux et affixes) qui n’ont pas d’existence propre mais font partie du mot-même. Le mot est la forme optimale, la plus commode et la plus économique, qui sert à assimiler et à conserver l’information affluant du monde extérieur.*

- 2) *Les sanglots longs
Des violons
De l’automne
Blessent mon cœur
D’une langueur
Monotone
Tout suffoquant
Et blême, quand
Sonne l’heure
Je me souviens
Des jours anciens
Et je pleure;* (P. Verlaine).

4. *Письмово перекладіть на українську мову. Надайте приклади із української та іноземної художньої літератури до основних думок пражських струтуралістів..*

“Особый характер литературного языка проявляется в той роли, которую он играет, в частности, в выполнении тех высоких требований, которые к нему предъявляются, по сравнению с народным языком: литературный язык отражает культурную жизнь и цивилизацию (работу и результат научной, философской и религиозной мысли, политической и социальной, юридической и административной). Эти функции литературного языка способствуют расширению и изменению (интеллектуализации) и его словаря; необходимость говорить о материях, не имеющих отношения к практической жизни, и о новых понятиях требует новых средств, которыми народный язык не обладает; равным образом необходимость говорить о некоторых предметах практической жизни точно и систематично приводит к созданию слов-понятий и выражений для логических абстракций, так же как и к более точному определению логических категорий посредством лингвистических средств выражения” (Тезисы Пражского лингвистического кружка) [Звегинцев 1956, с. 435].

5. *Ознайомтесь із точками зору Е.Бенвеніста та Г.А.Уфїмцевої на соссюрівське тлумачення знакової природи мови. У чому, на їх думку, полягає основна помилка Ф. де*

Соссюра? Висловіть ваше ставлення до цих думок (Див.: Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики [Звегинцев 1956, с. 327-334]).

“Когда Соссюр определил язык как систему знаков, он заложил основы языковой семиологии. Однако теперь мы видим, что, хотя знак действительно соответствует означающему единицам языка, принцип знака нельзя считать единственным принципом языка в его функционировании для познания. Соссюр не игнорировал высказывания, но оно, очевидно, вызывало у него серьезные затруднения, и он отнес его к “речи” (“parole”), что ничуть не помогало решению проблемы, так как вопрос именно в том и состоит, чтобы выяснить, можно ли, и если можно, то как, от знака переходить к речи.

[...] нужно преодолеть соссюрское понимание знака как единственного принципа, от которого будто бы зависит структура языка и его функционирование. Это преодоление должно идти в двух направлениях:

во внутриязыковом (интралингвистическом) анализе – в направлении нового измерения означивания, означивания в плане речевого сообщения, названного нами семантическим и отличным от плана, связанного со знаком, то есть семиотического;

в надъязыковом (транслингвистическом) анализе текстов и художественных произведений – в направлении разработки метасемантики, которая будет надстраиваться над семантикой высказывания.

Это будет семиология „второго поколения”, и ее понятия и методы смогут содействовать развитию других ветвей общей семиологии” [Бенвенист 1974, с. 89].

“Из соссюрского определения языкового знака следует далее, что обозначение как односторонняя материальная сущность не может быть квалифицирована как языковой знак, ибо последний складывается в результате осознания носителями языка ассоциативной связи между определенным понятием и акустическим образом (представлением) некоей звуковой последовательности. Если бы это было не так, язык перестал бы служить средством обобщения, познания и общения” [Уфимцева 1986, с. 45].

Семінарське заняття 3. Походження і розвиток мови

Питання для обговорення

1. Проблема походження мови. Основні гіпотези походження мови: звукослідувальна, вигукова (емоційна), оноματοпоетична, гіпотеза соціального договору, гіпотеза трудових вигуків, гіпотеза жестів, гіпотеза походження мови Ф. Енгельса, теорія моногенезу, теорія полігенезу.

2. Закономірності розвитку мови.

3. Специфіка розвитку різних рівнів мовної структури.

4. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи.

Практичні завдання

1. *Письмово перекладіть на українську мову. Висловіть ваше ставлення до цих гіпотез походження людської мови.*

“[...] язык так же не мог быть результатом непосредственного откровения, как он не мог быть врожденным человеку; врожденный язык сделал бы людей животными, язык-откровение предполагал бы божественность людей. Остается только думать, что язык по своему происхождению и развитию – это человеческое приобретение, сделанное совершенно естественным образом. Ничем иным он не может быть; он – наша история, наше наследие” (Я.Гримм) [Звегинцев 1956, с. 58].

“[...] только основные черты воззрений Дарвина имеют применение к языкам. Область языков слишком различна от царств растительного и животного, чтобы совокупность рассуждений Дарвина до малейших подробностей могла иметь для нее значение. Но в области языков тем более неопровержимо происхождение видов путем постепенного разрознения и сохранения более развитых организмов в борьбе за существование. Оба главные начала Дарвинова учения разделяют со многими другими великими открытиями то свойство, что они оказываются справедливыми даже в таких

сферах, которые первоначально не были принимаемы в соображение” (А.Шлейхер) [Звегинцев 1956, с. 103].

2. З'ясувавши сутність різних гіпотез генезису мови, заповніть таблицю.

№	Гіпотеза	Представники, прихильники	Сутність (стилю)	Позитивні риси	Недоліки
1	Звуконаслідувальна				
2	Ономатопоетична				
3	Вигукова				
4	Соціального договору				
5	Трудових вигуків				
6	Жестів				
7	Теорія Ф.Енгельса				
8	Божественного (інопланетного, космічного) походження				
9	Моногенезу				
10	Полігенезу				
11	Інші				

3. Поясніть, чим зумовлені в українській мові наступні явища.

- поява таких слів: *дилер, лізинг, слухавка, самміт, гривня, маркетинг, менеджер* та ін.
- зникнення наступних із активного вживання: *райком, колгосп, карбованець, партанпарат* тощо.

Наведіть аналогічні приклади появи чи зникнення слів у російській та іноземних мовах.

4. Наведіть приклади розбіжностей у лексико-семантичних системах.

- англійської мови Великої Британії та США (Австралії, Канади);
- німецької мови ФРН та Австрії (Швейцарії, Ліхтенштейну);
- французької мови Франції та Канади (Швейцарії, Бельгії).

Чи можлива, на Вашу думку, диференціація цих мов у майбутньому?

5. Назвіть основні тенденції розвитку мов у Європі на різних історичних етапах. Особливу увагу зверніть на формування національних мов в Україні, Великій Британії, Німеччині, Франції та на особливості функціонування цих мов на сучасному етапі. Якими є, на Ваш погляд, можливими тенденції щодо їх подальшого розвитку?

№	Основні етапи історичного розвитку суспільства	Основні тенденції розвитку мов
1	Первіснообщинний лад	
2	Рабовласницький лад	
3	Феодалізм	
4	Становлення капіталізму	
5	Соціалістичне суспільство	
6	Сучасний етап	
7	Перспективи подальшого розвитку	

Семінарське заняття 4. Мови світу, їх вивчення та класифікація

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика мов світу.
2. Порівняльне вивчення мов. Типологічна класифікація мов та її принципи.
3. Генеалогічна класифікація мов.

Практичні завдання

1. Зробіть письмовий аналіз підходів різних вчених до класифікації мов.
2. Висловіть своє ставлення до думки вченого.

“Изучение языков дикарей подтверждает то, что дает нам история. В этих языках представлено лингвистическое состояние, на котором не отразилось почти совсем или в очень небольшой степени то, что мы называем культурой. Они избобилуют конкретными и частными категориями и этим отличаются от языков культурных народов, в которых все меньше частных категорий и все больше категорий общих и абстрактных...” (Ж.Вандриес) [Звегинцев 1956, с. 406].

3. Назвіть мови, представники яких проживають на території України, Великої Британії, Німеччини, Франції. Позначте їх на картах цих країн (Додатки №№1-4).

4. Позначте на карті територіально віддалені і разом з тим генетично споріднені мови (Додаток №5). Чим можна пояснити географічну віддаленість?

5. Позначте на карті країни, де поширені англійська, німецька та французька мови (Додаток №6). Поясніть причини поширення цих мов.

6. Проаналізуйте випадки використання аналітичних та синтетичних форм. Доведіть на прикладах рідної та іноземних мов, що вивчаєте, той факт, що не буває чистого типу мови.

Укр. працюватиму, буду працювати, написав, закінчив писати, гарна, гарний, більш освітлений, найбільший, в університет, про університет, в університеті.

Рос. хороший, лучший, наилучший, рисовал, нарисовал, начал рисовать, удобно, удобнее, на фабрику, на фабрике, о фабрике, красивая, самая красивая, прекрасная.

Англ. new, newer, the newest, more tired, most interesting, the boy's story, the story of boy, I work, I worked, I shall work.

Нім. in die Schule, in der Schule, ich schreibe, ich habe geschrieben, ich schrieb, jung, junger, gut, besser, am besten, sie schrieb, die Frau, die Frauen, der Frau, das Mittel, die Mittel.

Фр. je vais écrire, j'écrirai, nous avons parlé, nous parlâmes, nous venos de parler, petit, plus petit, moindre.

7. Нижченазвані мови диференціюйте за сім'ями і групами відповідно до генеалогічної класифікації. Які з них є державними і в яких країнах? Позначте на карті (Додаток №7).

Киргизька, бенгалі, курдська, в'єтнамська, маорі, польська, португальська, фінська, марійська, угорська, ірландська, італійська, іспанська, санскрит, арабська, болгарська, естонська, румунська, англійська, тохарська [Донець, Мацько 1989, с. 26-27].

Семінарські заняття 5-6. Фонетика і графіка.

Семінарське заняття 5. Звуки мови, їх вивчення і класифікація

Питання для обговорення

1. Фонетика як лінгвістична дисципліна. Три аспекти у вивченні звуків.
2. Фізичний і фізіологічний аспекти у вивченні звуків.
3. Класифікація звуків.
4. Фонетичні одиниці та засоби. Фраза. Склад. Наголос. Інтонація.
5. Фонетичні процеси: живі та історичні. Фонетичні закони.
6. Орфоєпія. Транскрипція і транслітерація.

Семінарське заняття 6. Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків.

Питання для обговорення

1. Поняття фонем. Диференціальні та інтегральні ознаки фонем. Позиції фонем. Варіанти і варіації фонем.
2. Фонологічна система і фонологічні опозиції.
3. Значення письма в історії суспільства. Передумови виникнення письма.
4. Графіка. Орфографія. Принципи орфографії.

Практичні завдання

1. *Опрацюйте подані нижче висловлення визначних мовознавців і виділіть, які основні риси фонем знайшли своє відображення у цих висловленнях.*

“... ф о н е м а є сума узагальнених антропофонічних властивостей відомої фонетичної частини слова, неподільна при встановленні корелятивних зв'язків у межах однієї мови і кореспондентних зв'язків у межах кількох мов. Інакше: фонема є фонетичне неподільне з точки зору порівнюваності фонетичних частин слова” (Бодуен де Куртене І.О.) [Донець, Мацько 1989, с. 55].

“... фонему провізорно можна визначити таким чином: це найкоротший елемент загальних акустичних уявлень даної мови, здатний асоціюватися в цій мові зі смисловими уявленнями” (Щерба Л.В.) [Донець, Мацько 1989, с. 56].

“Найкоротші мовні одиниці в тих їх сторонах, які не залежать від фонетичного положення, не обумовлені позицією, вживаються в тотожній позиції і служать у мові для розмежування звукової оболонки слів, інакше кажучи, утворюють самостійні фонемні. В протилежність цьому найкоротші мовні одиниці в своїх залежних від фонетичного положення, обумовлених позицією сторонах, не вживаються в тотожній позиції, не мають безпосередньо розрізнявальної функції і тому утворюють не самостійні фонемні, а лише різновиди однієї і тієї ж фонемні.

Зі сказаного випливає, що фонемою є найкоротша звукова одиниця як незалежна за своєю якістю величина і тому сама по собі достатня для розрізнення звукових оболонок слів” (Аванесов Р.І.) [Донець, Мацько 1989, с. 57].

2. *Перекладіть на українську мову. Чи погоджуєтесь ви із такою думкою Л. Ельмслева щодо концепції Ф. де Соссюра?*

“Суть не в звуках или знаках и значениях как таковых, а во взаимных соотношениях между ними в речевой цепи и в парадигмах грамматики. Эти именно соотношения и составляют систему языка, и именно эта внутренняя система является характерной для данного языка в отличие от других языков, в то время как проявление языка в звуках, или письменных знаках, или значениях остается безразличным для самой системы языка и может изменяться без всякого ущерба для системы. Можно, впрочем, указать на тот факт, что эти взгляды де Соссюра, вызвавшие настоящую революцию в традиционном языковедении, интересовавшемся только изучением звуков и значений, тем не менее вполне соответствуют популярному пониманию языка и совершенно покрывают представления рядового человека о языке” (Л.Ельмслев) [Звегинцев 1956, с. 419].

3. *Користуючись класифікацією фонетичних процесів [Кочерган 2000, с. 133-141], наведіть приклади позиційних та комбінаторних змін в українській, російській та іноземній мовах. Встановіть універсальні та специфічні риси в рідній та в тій іноземній мові, що вивчаєте.*

Фонетичні процеси	Українська мова	Російська мова	Іноземна мова
1	2	3	4
I. Позиційні			
1. Редукція			
2. Протеза			
II. Комбінаторні			
1. Акомодация			

2. Асиміляція			
2.1 повна			
2.2 часткова			
2.3 прогресивна			
2.4 регресивна			
2.5 контактна			
2.6 дистанційна			
3. Дисиміляція			
4. Гаплогія			
5. Дієреза			
6. Епентеза			
7. Метатеза			
8. Субституція			

4. Охарактеризуйте наголос української та тієї іноземної мови, що вивчаєте. Наведіть приклади енклізи та проклізи.

5. Виділіть спільні й відмінні риси вокалізму української та англійської (німецької, французької) мов.

6. Користуючись класифікаційними схемами [Донець, Мацько 1989, с. 40-41, с. 48 – 50], визначте, якими диференційними рисами розрізняються перші звуки слів.

Укр. бал – зал, бік – тік, бар – пар, бік – рік, біль – міль, бас – вас, бам – гам, пень – день, ніч – ніч, масло – гасло.

Рос. зал – жал, был – пыль, бей – пей, ток – сок, змей – смей, цель – мель, лом – ром, дверь – зверь, моль – боль, жар – шар, жесьть – честь.

Англ. day – gay, goat – coat, bull – pull, tell – sell, boy – joy, thing – wing, row – bow.

Нім. Mutter – Butter, machen – lachen, dein – sein, Wache – Sache, wollen – sollen, Zeit – weit.

Фр. dose – rose, foule – poule, lancer – danser, gris – pris, oser – user, cause – pause, couleure – douleur [Донець, Мацько 1989, с. 60].

7. Зіставте орфографічний запис і звучання наведених нижче слів [Донець, Мацько 1989, с. 96 – 97].

Укр.	Рос.	Англ.
інтерв'ю	интервью	interview
джаз	джаз	jazz
джем	джем	jam
три	три	three
стиль	стиль	still
тінь	тень	ten
сіть	сеть	set

Укр.	Рос.	Нім.
абзац	абзац	Absatz
штраф	штраф	Strafe
єгер	егерь	Jäger
яр	яр	Jahr
зона	зона	Sohn
шпиль	шпиль	Spiel
трюк	трюк	trug

Укр.	Рос.	Фр.
абонемент	абонемент	abonnement
азарт	азарт	hasard
букет	букет	bouquet
бюро	бюро	bureau
буфет	буфет	buffet

десерт десерт dessert
журі жюри jury

8. Запишіть свої ім'я та прізвище фонетичною транскрипцією українською, російською мовами. Зробіть транслітерацію українського та російського варіантів свого імені та прізвища засобами алфавіту тієї іноземної мови, яку ви вивчаєте. Поясніть розбіжності.

Зразок:

укр. Грищенко Ганна [ґришченко ганна];

рос. Грищенко Анна [ґришченка анна];

англ. Hryshchenko Hanna – Grishchenko Anna;

нім. Hryschtschenko Hanna – Grischtschenko Anna;

фр. Hrychtchenko Hanna – Grichtchenko Anna.

Семінарські заняття 7-8. Лексика і фразеологія

Семінарське заняття 7. Слово та його значення

Питання для обговорення

1. Лексикологія як розділ мовознавства. Розділи лексикології.
2. Слово як одиниця мови. Слово і лексема. Значення слова.
3. Лексико-семантичні категорії: полісемія, синонімія, антонімія тощо.
4. Лексико-семантична система мови.
5. Словниковий склад мови. Історичні зміни словникового складу мови.

Семінарське заняття 8. Фразеологія і лексикографія.

Питання для обговорення

1. Поняття фразеології.
2. Класифікація фразеологізмів.
3. Поняття лексикографії.
4. Типи словників.

Практичні завдання

1. Перекладіть текст українською мовою. Назвіть основну думку, ілюструючи власними прикладами.

“Значение слова и понятие, им обозначаемое, также не совпадают, хотя значение слова участвует в выражении и обозначении понятия, как и представление.... под значением слова вообще понимаются две различные вещи, из коих одну, подлежащую ведению языкознания, назовем ближайшим, другую, составляющую предмет других наук, – дальнейшим значением слова. Только одно ближайшее значение составляет действительное содержание мысли ввремя произнесения слова” (Потебня А.А.) [Донець, Мацько 1989, с. 115].

2. Які з наведених слів передають поняття, а які – ні. Аргументуйте власну думку.

Укр. ага, Україна, еге, край, киш, киць, няв, початок, птаство, студент [Донець, Мацько 1989, с. 115];

Рос. ой, цветок, цып-цып, тетрадь, кукареку, сова, учёный, ну, нет, кис;

Нім. Tisch, Blume, nein, klatsch, Schule, ah, zu, Schüler, Kuckuck, o weh;

Англ. took-took, bus, cure, figure, moo, cock-a-doodle-doo, hat, clink, cluck, image;

Фр. livre, oui, cocorico, ration, enfant, cui, chien, hou, table, cotcotcodet, non.

3. Ознайомтесь із думкою вченої про специфіку переносного слововживання. Наведіть приклади до кожної позиції авторки.

Специфіка образних значень (при зіставленні загальнономовних і художніх (образних)) полягає в тому, що: 1) загальнономовні переносні значення формуються за одним принципом (або чітко виявленою ознакою), а художні – за кількома (або суб'єктивним сприйняттям); 2) перші – діяхронні (часто словникові), а другі – синхронні, тимчасові,

контекстні, індивідуальні, 3) загальноновживані переносні значення – одиниці мовної системи, як правило, не мають стильового обмеження, а художні переносні значення – одиниці цілісної художньої системи твору й не діють поза нею, 4) першим властива функція узагальнення, другим – функція художньо-чуттєвої конкретизації й типізації, тобто вони й одиничні й живописні, подають цілісне охоплення предмета, 5) загальноновживані переносні значення у вживанні переважно однозначні, а художні – багатозначні, хоча й усвідомлюються в цілісному вигляді, диференціюючись на значну кількість різновидів (тропи, фігури тощо) [...] [Денисова 1996, с. 25-26].

4. Чи є нижчезазначені слова омонімами? Мотивуйте свої відповіді [Донець, Мацько 1989, с. 124–125].

Англійські слова: Arm – “рука”, “сила”, “влада”; arm – “рід військ”, “військова професія”. Arch – “арка”, “звід”, “дуга”, “веселка”; arch – “головний”, “заклятий”, “хитрий”, “лукавий”. Peat – “торф”, “брикет торфу”; peat – “дівчина”, “красуня”. Pit – “яма”, “впадина”; pit – “фруктова кісточка”. Pen – “перо”, “ручка з пером”; pen – “невеликий загін для тварин”; pen – “самка лебедя”; pen – “в’язниця”; pen – “півострів”. Tartar – “татарин”, “мегера”, “фурія”; “tartar” – винний камінь.

Німецькі слова: All – “весь”, All – “всесвіт”. Alt – “старий”, Alt – “альт”. Ansehen – “дивитися на...”, Ansehen – “повага”, “авторитет”. Atlas – “збірник географічних, історичних карт”; Atlas – “шовкова тканина”. Aufklärer – “просвітитель”, Aufklärer – “розвідник”. Blei – “свинець”; Blei – “олівець”; Blei – “лящ”.

Французькі слова: Adresse – “адреса”; adresse – “спритність”, “вправність”. Arrière – “попутний вітер”; arrière – “задня частина, корма”; arrière – “відстала дитина”. Atlas (міф. Atlant); atlas – “satin”; atlas – “перший шийний хребець” [...]. Sort – “доля”, sort – “рід, сорт”. Tarte – “солодкий пиріг”, tarte – “винний камінь”.

5. Якими відтінками значень розмежовуються подані синоніми? [Донець, Мацько 1989, с. 127].

Англійські: Access, entrée; adapt, adjust, accommodate, reconcile; discuss, argue, debate, dispute.

Французькі: appartement, logement, logis, studio; avantage, profit, paletot; principal, capital, essentiel; voyage, tournée, croisière.

Німецькі: der Versuch, das Experiment; die Vorthalle, das Vestibül; die Aktentasche, die Mappe; die Fachschule, das Technikum; studieren, lernen; liegen, sich befinden; das Zentrum, die Mitte.

6. До поданих слів доберіть антоніми тією іноземною мовою, яку ви вивчаєте: гарний, чорний, щастя, мертвий, війна, сміятися, швидко.

7. Якими евфемізмами можна замінити слова смерть, померти? Наведіть аналогічні приклади англійською (німецькою, французькою) мовою.

8. Поділіть подану нижче лексику на активну та пасивну. Обґрунтуйте свою думку.

Укр. кіт, червоний, кіднепінг, книга, фонема, навіть, чувак, відійти у вічність, відкинути копита, кайф, боярин, дивитися, час, корида.

Рос. братан, брифінг, жизнь, психушка, говорить, произносить, артерия, баксы, икэбана, быть в положении, „шестерка”, приказать долго жить.

Англ. fist, kulak, jacket, busch, bark, turban, cup, blacken, to be no more, foot-gear, grammar, goosey, grand, mater, paper.

Нім. sagen, Schlachter, Mensch, Bedeutung, Hund, Kernkraft, Kopeke, übergeben, Lump, machen, Lunch, Lunge, schreiben, in anderen Umständen, Bindestrich.

Фр. gueule, travallier, dessiner, valeur, être foutu, fric, livre, pneumonie, jean, pont, lexicologie.

9. Зіставте зміст словникових статей про слова світло, ядро, земля та їхні кореляти в іноземних мовах, що вивчаєте, у тлумачних і термінологічних словниках.

10. Прочитайте подані нижче речення. Поясніть, під впливом яких факторів колоративні прикметники помаранчевий / оранжевий набули нового значення.

Укр. *З-за лісу незабаром підвівся оранжевий уцерблений місяць (Шиян). – Промені сонця помаранчевого кольору малюють якийсь гротеск на стіні (Вільде). – [...] аби хоч у такий спосіб засвідчити свою причетність до Помаранчевої революції [...] (Просвіта. – 29-31 грудня). – Почали виходити збірки „помаранчевих” віршів та літературних творів (Просвіта. – 29-31 грудня).*

Рос. *Политики, которые стоят за событиями „оранжевой” революции, называют себя оппозицией (Аргументы и факты. – Декабрь 2004).*

Наведіть аналогічні приклади іноземною мовою, яку вивчаєте.

11. *Складіть тези до праці В.В. Виноградова “Об основных типах фразеологических единиц в русском языке” [Березин 1981, с. 230-235].*

12. *Ознайомтесь із класифікацією фразеологізмів Л.А.Булаховського. Порівняйте її із класифікацією В.В.Виноградова.*

“Відрізняють ідіоматичні словосполучення (ідіоми) і фразеологічні одиниці. Ідіоматичні словосполучення (ідіоми) – це своєрідні вирази з певних мов, що за своїм вжитком є цільні й одиничні за змістом, звичайно не можуть бути точно передані іншими мовами і потребують при перекладі заміни схожого стилістичного забарвлення. В українській мові ідіомами є, наприклад: *знати чимдуж (щодуху); часто-густо; кохатись у чомусь; робити абияк; ум за розум зайшов* (пор. паралельний російський вираз); *вхопити шилом патоки; джмелів слухати* “лежати від удару кулаком тощо”; *пасти задніх*.

При перекладі цих виразів навіть близькоспорідненою мовою, як російська, їх доводиться передавати не точними, а приблизними відповідниками: *знать во все лопатки (во всю прыть); сплошь да рядом; питать пристрастие* (к чому-нибудь); *делать спустя рукава (как попало)*.

При перекладі більш віддаленими мовами свою ідіоматичність виявлять, наприклад: *притягти до відповідальності* кого-небудь – фр. *diriger des poursuites contre...* (буквально „спрямувати переслідування проти”); нім. *vor Gericht ziehen* (буквально „притягти до суду”);[...]; англ. просто *to have (one) up, to prosecute (one);* *зазнати неспіху* фр. *faire fiasco, faire échec* (буквально „робити неспіх”); англійською мовою „противник зазнав поразки” треба просто передати *the enemy was defeated*, тобто „противник був розбитий” (нім. *eine Niederlage erleiden* – паралельне російському);[...].

Фразеологічні одиниці (фразеологізми) – це звичайно словосполучення, розкладні щодо змісту, але усталені в мові як матеріал ходової цитації (прислів’я, приказки, вдалі вирази письменників, що стали “крилатими словами” і под.), які набули через це певної цільності. Такими є, наприклад, вирази: “Вовків боятися – в ліс не ходити”, “М’яко стеле, та твердо спати”,[...]; “Бути чи не бути?” (“Гамлет” Шекспіра);[...].

Говорячи про фразеологізми, треба щодо прислів’їв і особливо приказок мати на увазі таке обмеження: при перекладі іноземними мовами і цей матеріал часто вимагає не передачі в повній відповідності до змісту цитованого виразу, а підшукування в мові, на яку перекладають, виразу, що в ній існує і є близьким за змістом”[Булаховський 1959, с. 32-34].

13. *Поділіть дані фразеологізми за класифікаціями: 1) Л. Булаховського та 2) В. Виноградова та Ш. Баллі. Доберіть до них синоніми.*

Укр. *підсунути свиню, зробити з мухи слона, дати дуба, покласти зуби на полицю, ворон ворону ока не виклює, намилити голову, пекти раків; Щоб не плакати, я сміялась (Леся Українка).*

Англ. *to break silence, skeleton in the cupboard, a fishy story, to be or not to by (W.Shakspeare), to skate on thin ice, blue stocking, to make friends, diamond cuts diamond.*

Нім. *Greift nur hinein ins volle Menschenleben! (J. W. Goethe), die Kraft nehmen, Schwein haben, unter vier Augen, keine Rose ohne Dornen, in Wasser fallen, der Appetit kommt beim Essen, das ist an deine Adresse gerichtet.*

Фр. *avoir un chat dans la gorge; Cherchez la femme! Après moi le deluge! tête à tête, attendez-moi sous l'orme, c'est la vie, à la guerre comme à la guerre.*

Семінарські заняття 9-10. Граматика і морфологія

Семінарське заняття 9. Граматика

Питання для обговорення

1. Предмет граматики. Розділи граматики та одиниці граматичної будови мови.
2. Граматичне значення. Способи вираження граматичних значень: синтетичні та аналітичні. Історична змінність способів і засобів вираження граматичного значення.
3. Граматичні категорії. Лексико-граматичні розряди (категорії).

Семінарське заняття 10. Морфологія

Питання для обговорення

1. Поняття морфеми. Види морфем.
2. Морфеміка. Граматична форма слова.
3. Поняття частин мови. Критерії виділення частин мови.
4. Характеристика основних частин мови. Частини мови в різних мовах.

Практичні заняття

1. Перекладіть на українську мову. Порівняйте із сучасними визначеннями граматики як науки.

“Грамматикой мы называем научное рассмотрение и описание звуков, форм, функций слова и его частей, а также строения предложения. Грамматика, следовательно, состоит из учения о звуках, или фонологии, учения о формах, или морфологии, учения о функциях, или учения о значениях и отношениях, и синтаксиса. Предметом изучения грамматики может быть язык вообще, или определенный язык, или группа языков: общая грамматика и частная грамматика” (А.Шлейхер) [Звегинцев 1956, с. 89].

2. Ознайомтесь з думками відомих вчених про морфему. Виділіть основні положення [Донець, Мацько 1989, с. 139-140].

“...багато слів суть складні єдності, де неважко розпізнати одиниці нижчого порядку...; похідні... розпадаються на окремі частини, кожна з яких наділена особливим смислом і особливою роллю” (Ф. де Соссюр.)

“...слова... складаються з морфологічно і семантично неподільних одиниць, які ми називаємо морфемами. Морфема – далі неподільний, далі нерозкладний морфологічний елемент мовного мислення. Цей термін є родовим, об’єднуючим для часткових, видових понять як-от корінь, префікс, суфікс, закінчення і т.ін. Вважати подібний термін зайвим – це те саме, що вважати зайвим об’єднуючий термін “дерево” і задовольнятися частковими назвами “дуб”, “ель”, “ива” і т.д.” (І.О. Бодуен де Куртене).

3. Перекладіть на українську мову. Порівняйте із викладом аналогічного матеріалу у ваших підручниках.

Англ. *As regard their function in the sentence, words fall under certain classes called parts of speech, all the members of each of these classes having certain formal characteristics in common which distinguish them from the members of other classes. Each of these classes has a name of its own – noun, adjective, verb, etc.[...] If we examine the functions of these three classes, we see at once that all verbs are predicative words – that they state something about a subject-word, which is generally a noun (the snow melts); that adjectives are often used as assumptive words (white snow), and so on (Июфик и др.).*

Нім. Als grammatische (morphologische) Kategorien werden Gesamtheiten (Mengen) von Wortformen gleicher Art angesehen. [...]. Von einer grammatischen (morphologischen) Kategorie kann nur dann gesprochen werden, wenn mindestens zwei Wortformen gleicher Art einander gegenüberstehen. Notwendig und ist dabei, daß sie sich in Bedeutung und (normalweise) in Form unterscheiden [...]. Bei der Aufstellung der grammatischen Kategorien wird von der lexikalen Bedeutung des Wurzelmorphems abgesehen. In diesem Sinne sind die grammatischen (morphologischen) Kategorien von den lexikalen Bedeutung unabhängig (Абрамов Б.А.).

Фр. Toute partie du discours, on l'a vu, se caractérise par un système plus ou moins développé de catégories grammaticales qui représentent les manifestations matérielles de son essence même et sont déterminées par sa valeur générale. Les catégories grammaticales se divisent en quatre groupes principaux:

1. celles qui préparent les mots à jouer un rôle dans la phrase et qui, dans l'acte concret du discours, expriment les rapports de ces mots avec d'autres mots;

2. celles qui reflètent les formes d'existence des phénomènes donnés dans la réalité objective;

3. celles qui reflètent différentes attitudes du sujet parlant face aux phénomènes donnés;

4. celles qui servent à classer les phénomènes (Реферовская Е.А., Васильева А.К).

4. Виділіть лексичне і граматичне значення слів у наведених прикладах.

Укр. Що посієш, те й пожнеш.

Рос. Что имеем, не храним, потерявши, плачем.

Англ. To be, or not to be – that ist the question (W.Shakspeare).

Нім. Dieser schwerste Beruf verlangt von dem Menschen Ständigen Schöpfertum.

Фр. J'ai commencé ma vie comme je la finirai sans doute.

5. Охарактеризуйте морфемний склад наступних слів.

Укр. читання, паморозь, напрацюватися, по-чесному, студентство, співбесідник, преміальні, підручник, півострів, приморський.

Рос. зарубежный, соотнесенность, переписывать, переводоведение, сотрудничать, примерка, во-вторых.

Англ. ticketless, larger, cats, blackboard, impossible, unknown, teacher, eatable, reads, friendship.

Нім. arbeitslos, zusammengebracht, Nacharbeit, Vaterland, Jüngerarbeiter, Buch, Büchlein, genommen, Vesammlung, Schullehrerinnen.

Фр. recommencer, heureusement, jolie, principaux, cadette, finissons, atterrir, rire, sourire, découvrir, venir, parvenir.

6. Наведіть конкретні приклади різних способів вираження граматичних значень в українській, російській та іноземній мовах, користуючись класифікацією М.П. Кочергана [Кочерган 2000, с. 284-293].

Способи вираження	Українська мова	Російська мова	Іноземна мова (англ., нім., фр.)
I. Синтетичні			
1. Афіксація, у т.ч.			
А) суфіксація			
Б) префіксація			
В) конфіксація			
Г) інфіксація			
Г) трансфіксація			
Д) нульовий афікс			
2. Чергування			
3. Наголос			
4. Редуплікація			

5. Словоскладення			
6. Суплетивізм			
II. Аналітичні			
1. Службові слова			
А) артиклі			
Б) прийменники/ післяйменники			
В) допоміжні дієслова			
Г) слова ступеня			
Ґ) пусті слова			
Д) сполучники			
Е) частки			
2. Інтонація			
3. Порядок слів			

7. Утворіть усі можливі синтетичні і аналітичні форми від наведених українських дієслів та їх еквівалентів у російській, англійській, німецькій та французькій мовах: писати, малювати, працювати, освітлювати.

Семінарське заняття 11. Синтаксис мови

Питання для обговорення

1. Поняття словосполучення. Валентність слова. Типи словосполучень.
2. Синтаксичні зв'язки слів. Узгодження. Керування. Координація. Прилягання. Тяжіння. Інкорпорація. Замикання. Ізафет.
3. Речення як основна одиниця синтаксису. Ознаки речення: комунікативність, відносна самостійність, структурна цілісність, предикативність, модальність.
4. Актуальне членування речення. Тема і рема. Основні засоби актуального членування речення. Зв'язок речень у тексті.

Практичні завдання

1. Перекладіть на українську мову. Порівняйте із визначенням кола проблем синтаксису у ваших підручниках.

АНГЛ. *The word "Syntax" comes from Old Greek, where it meant "военный строй". In Old Greek grammar schools the term was transferred to Grammar to stress the importance of word order in the sentence.*

The sentence is a unit of speech which expresses a complete thought, and has a correct grammatical form and intonation. Every sentence has modality, which shows the speaker's attitude towards reality.

Sentences are classified on two principles: according to the aim communication and according to their structure.

According to the aim of communication sentences may be declarative, interrogative and imperative.

I. Declarative sentences express statements, fact in the affirmative or in the negative form [...].

II. Interrogative sentences ask for some information [...].

III. Imperative sentences express commands, requests and invitations. The imperative mood of the verb is formed with the help of the infinitive without the particle "to" (Саакян А.С.)

Нім. *Laut Konzeption von O.I.Moskalskaja hat die Syntax als Teildisziplin der Grammatik zu ihrem Forschungsgegenstand die Wortgruppe, den einfachen Satz, den komplexen Satz und den Text, wonach sie die Syntax in folgende Abschnitte einteilt: 1) die Lehre vom Satz, 2) die Wortgruppenlehre, 3) die grammatische Lehre vom Text.*

Aus dem Gesagten folgt, daß insgesamt zu den syntaktischen Einheiten gezählt werden: Wort, syntaktische Form des Wortes, Wortgruppe, Satzglied, der einfache und komplexe Satz, der Text. Diese Einheiten werden manchmal zusätzlich in System- und Redeeinheiten eingeteilt. W.G.Gak betrachtet z.B. Wort, Wortgruppe, Satz als Systemeinheiten, dagegen Wortform, Satzglied, Wortgruppe, Satz (Aussage), transpharastische Einheit und Text als Redeeinheiten. Deshalb wäre es ratsam zu prüfen, welche von ihnen und mit welcher Begründung wirklich zu den syntaktischen Einheiten gerechnet werden dürfen (Б.А.Абрамов).

Фр. *Les unités de la syntaxe sont: le groupe de mots, la proposition et la phrase. Le groupe de mot c'est la plus petite et la la plus simple unité syntaxique de la proposition. Un groupe de mots est, au point de vue du sens et de la syntaxe, la plus petite unité syntaxique de la proposition. Il est constitué de deux mots pleins, au moins, dont l'un est subordonné à l'autre.*

La proposition est une unité de sens et de communication grammaticalement organisée. C'est l'unité principale de la syntaxe. C'est à l'aide de la proposition que s'effectue la communication. Les traits distinctifs de la proposition sont: l'intonation et la prédication qu'exprime chaque proposition.

La phrase est une unité syntaxique plus complexe que la proposition et peut être formée de deux ou de plusieurs propositions. On appelle phrase un groupe de propositions simples liées par le sens, l'intonation et, et le plus souvent, à l'aide des mots de relation: conjonctions, pronoms relatifs, adverbes interrogatifs, l'adjectif relatif (И.Н.Попова, Ж.А.Казакова).

2. *Визначте основне (незалежне) слово і тип синтаксичного зв'язку у поданих словосполученнях. Випишіть словосполучення в окремій групі: 1) за типом синтаксичного зв'язку; 2) з т.з. головного слова. На підставі проведеного лінгвістичного аналізу встановіть специфічність, характерну для синтаксичних зв'язків кожної з мов.*

Укр. *літній ранок, зустріч на стадіоні, зібратись вранці, блакить неба, рідний край, любов до книги, радість душі, велич подвигу, завершити вчасно, підтримка друзів, вітання переможців, підготовка до екзаменів, вхід до залу, політ у космос, мрії про майбутнє, працював у загоні [Донець, Мацько 1989, с.161-162].*

Рос. *теплый вечер, встреча у моря, родной край, любовь к чтению, радость души, экономически выгодно, цвет бордо, гордится университетом, время любит, работают плодотворно, кандидат в депутаты, полет в космос, подготовка к сессии, читать вслух, студенческий билет, каждый из нас.*

Англ. *a cup of coffee, the boy's story, the story of the boy, more interesting, for about six months, my parent's room, winter months, during the holidays, in the street, to be interesting, to go fast, to speak English, to study in the university, the meeting in the town, the preparing for session, in the spring.*

Нім. *ohne Wörterbuch übersetzen, keine Zeitung, mit größerem Interesse, nach Kyïw fahren, die Wohnung meiner Eltern, das Schewtschenko-Denkmal, die neuen Bücher, schnell gehen, die Werke Johann Wolfgang Goethes, Annas Vortrag, jede Woche besuchen, ohne deine Hilfe, wegen des Wetters, haben zu arbeiten, der schweigende Student, gleich bezahlen, ich habe das Buch gelesen.*

Фр. *un grand écrivain, immigrer au Canada, aider mon frère, arc de Triomphe, lire à haute voix, préparation pour les examens, en pleine air, mes nouvelles amies, vivre heureusement, histoire de sa vie, écrire aux parents, mois d'hiver, chacun de nous, mettre sur la table, être en possession du diplôme, enseignement supérieur, beaucoup de livres.*

3. *Ознайомтесь з визначеннями речення, поданими у працях відомих мовознавців. Назвіть основні ознаки речень, що впливають з даних визначень, взятих у єдності [Донець, Мацько 1989, с. 166-167].*

Судження, виражене словами, є речення (Ф.І. Буслаєв).

Суттєва ознака речення в наших мовах полягає в тому, що в речення входять частини мови; якщо їх немає, то немає і нашого речення (О.О.Потебня).

...словосполучення, яке має у своєму складі присудок, або вказує своїм формальним складом на опущений присудок, або, нарешті, складається з одного присудка... ми будемо називати реченням (О.М.Пешковський).

Речення – це одиниця мовлення, яка сприймається мовцями і слухачами як граматичне ціле і таке, що служить для словесного вираження одиниці мовлення (О. О. Шахматов).

Речення – це граматично оформлена за законами даної мови цілісна (тобто неподільна далі на мовленнєві одиниці з тими ж основними структурними ознаками) одиниця мовлення, що є головним засобом формування, вираження і повідомлення думки. Мова як засіб спілкування і обміну думками між усіма членами суспільства користується реченням як основною формою спілкування (В.В.Виноградов).

Речення – це основна знакова одиниця мовлення, яка формується з мовних знаків нижчого порядку – лексичних, фразеологічних і синтаксичних – і відзначається внутрішньою цілісністю і зовнішньою автономністю, виступаючи поза контекстом у ролі закінченого відрізка мовлення і виділяючись у контексті на єдиному рівні членування (О.С. Мельничук).

4. Прочитайте уривки із Передмови до “Словника лінгвістичних термінів” О.С.Ахманової. Виконайте структурне членування речень; знайдіть головні члени та назвіть їх типи; встановіть диктум та модус речень та назвіть засоби їх вираження.

За останню чверть століття не тільки незвичайно зросло кількість і різноманітність лінгвістичних шкіл, але й колосально зросло кількість і різноманітність лінгвістичних понять і термінів.

Потому проблеми метаязыка лінгвістики приобрели сейчас особенную остроту [Ахманова 1966, с.3].

Но, к сожалению, лингвистическое словоупотребление оказывается неединообразным не только вследствие большого разнообразия сосуществующих школ и направлений; может быть, еще большие трудности возникают вследствие того, что наша наука характеризовалась за тот период времени, который является основным предметом изучения в настоящей работе (грубо говоря, последние 40-50 лет), резкой сменой воззрений на язык, ярко отразившейся в научном словоупотреблении [Ахманова 1966, с.5].

5. Ознайомтесь із думкою Л.А. Булаховського про роль порядку слів. Наведіть приклади українською, російською та іноземними мовами.

Коли форми відмінків, що звичайно відрізняються своїми закінченнями (флексіями), не мають у певному типі або типах відмінювання відповідної флексивної ознаки, може виникати неясність: яке саме формальне значення належить даній формі слова. Добрим засобом уникати неясності в подібних випадках є певний порядок слів. Так, в українській мові (це є звичайним також в інших мовах) важливе для думки розрізнення називного і знахідного відмінків, тобто відмінка, що виражає носія дії, і відмінка, що виражає об'єкт дії, досягається тим, що у випадках певних відмін, де могла б виникнути неясність, називний відмінок (підмет) ставиться перед дієсловом-присудком, а знахідний (додаток) – за ним [...]. Випадки порушення такого порядку слів звичайно або авторські недогляди, або, якщо вони припускаються свідомо, більшою або меншою мірою ризиковані стилістичні експерименти [...].

Особливого значення набуває сталий (фіксований) порядок слів для мов з великою кількістю відмінкових форм, що звучать однаково з називною, або ще більше – для мов, що не мають ознак для розрізнення суб'єкта і об'єкта дії. Такими мовами є, наприклад, із слов'янських – болгарська [...]. Фіксований (закріплений, сталий) порядок слів є абсолютна необхідність, наприклад, для англійської та французької мов, у яких імені не властиві спеціальні ознаки для називного і знахідного відмінків, не кажучи вже про кореневі мови [Булаховський 1959, с. 256-257].

6. Виконайте актуальне членування речень. Вкажіть на засоби актуалізації. Встановіть типи співвідношень тем і рем.

Укр. Напроти нашого університету знаходиться парк. – Парк знаходиться напроти нашого університету. – Додому я не піду! – Я додому не піду! – Я не піду додому.

Рос. В палату вошел врач. – Врач вошел в палату. – Врач вошел с медсестрой. – Только врач вошел в палату. – Я должна читать доклад. – Именно я должна читать доклад!

Англ. December is the first winter month. – The first winter month is december. – Some girl suddenly entered the room. – Beautiful girl suddenly entered the room. – David is writing the letter now. – The letter is wrote by David.

Нім. Eine Vorlesung findet um 11 Uhr Statt. – Um 11 Uhr findet die Vorlesung statt. – Die Vorlesung findet um 11 Uhr statt. – Heute ist die Vorlesung sehr interessant. – Peter las dieses Buch. – Dieses Buch wurde von Peter gelesen.

Фр. La mer Noire baigne l'Ukraine au Sud. – Au Sud la mer Noire baigne l'Ukraine. – L'Ukraine est baignée par la mer Noire au Sud. – Tu dois visiter le médecin. – C'est toi, qui dois visiter le médecin!

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	У тому числі					Усього	У тому числі				
		л*	п	л	і	с		л	п	л	і	с
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль I												
Загальні питання мовознавства. Генезис мови. Класифікація мов світу.	7	2	2		0	3	10	1	1		2	6
Загальні питання мовознавства. Генезис мови. Класифікація мов світу.	7	2	2		0	3	10	1	1		0	8
Мовні та немовні аспекти перекладу. Мова, її природа і функції.	7	2	2		0	3	10	1	1		0	8
Модуль II												
Походження та закономірності розвитку мови.	7	2	2		0	3	10	1	1		0	8
Мови світу.	7	2	2		0	3	10	1	1		0	8
Порівняльне вивчення	7	2	2		0	3	10	1	1		0	8

МОВ.												
Модуль III												
Структура мовної системи. Фонетика і графіка.	7	2	2		0	3	10	1	1		0	8
Функціональна фонетика.	7	2	2		0	3	10	1	1		0	8
Модуль IV												
Лексика. Словниковий склад мови.	7	2	2		0	3	10	1	1		0	8
Фразеологія і лексикографія.	7	2	2		0	3	10	1	1		0	8
Грамати́ка мови.	7	2	0		0	5	10	1	1		0	8
Модуль V												
Морфологія. Частини мови.	7	1	0		1	5	5	1	1		2	1
Синтаксис мови.	7	0	0		1	6	5	0	0		2	3
Модуль VI												
ІНДЗ	-	-			-	46	-	-	-		-	90
УСЬОГО ГОДИН	90	22	20		2	46	120	12	12		6	90

*л-лекції;п-практичні(семінарські) заняття; л-лабораторні заняття; і-індивідуальні заняття; с-самостійна робота студентів

МОДУЛЬ 2. Самостійна робота студентів. ІНДЗ

Підготуйте та захистить реферат на одну із запропонованих тем:
(реферат повинен бути виконаний українською мовою, об'єм 15-20 сторінок, 10-15 джерел)

1. Провідні зарубіжні лінгвістичні школи.
2. Концепції відомих лінгвістів щодо природи мови.
3. Знакова природа мови.
4. Формування національних мов у Європі.
5. Літературна мова та її риси. Стилї літературної мови.
6. Створення і розвиток штучних мов.
7. Класифікації мов Дж. Грінберга, І.І.Мещанінова, Е.Сепіра, О.Ісаченка.
8. Слов'янська мовна група.
9. Германська мовна група.
10. Романська мовна група.
11. Санскрит.
12. Фонетичні процеси.
13. Енкліза та прокліза.
14. Транскрипція. Транслітерація.
15. Письмо, його види та історія.
16. Сім'ї алфавітів.
17. Графічні системи слов'янських та германських мов.
18. Провідні фонологічні школи.
19. Гіперо-гіпонімія та лексична конверсія.
20. Історичні зміни у лексиці. Архаїзми та неологізми.

21. Запозичення та кальки.
22. Предмет лексикографії. Типи словників.
23. Історична змінність способів і засобів вираження граматичного значення.
24. Історія класифікації частин мови.
25. Словосполучення та його типи.

МОДУЛЬ 3. Контрольний **Контрольні питання з курсу:**

1. Історія і розвиток мовознавства.
2. Предмет мовознавства. Конкретне та загальне мовознавство.
3. Зв'язок мовознавства із іншими науками.
4. Лінгвістичні методи дослідження.
5. Природа і сутність мови. Концепції відомих лінгвістів щодо природи мови.
6. Знакова природа мови.
7. Функції мови.
8. Мова і мислення.
9. Мова і суспільство.
10. Мова і мовлення.
11. Походження мови та багатомовність людства.
12. Теорії походження мови.
13. Закономірності розвитку мов.
14. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи.
15. Формування національних мов у Європі.
16. Характеристика мов світу.
17. Основні типи класифікацій мов.
18. Морфологічна класифікація.
19. Мови (кореневого) ізолюючого типу. Їхні граматичні ознаки.
20. Особливість аглютинативного типу мов.
21. Інкорпуючі, або полісинтетичні мови.
22. Флективні мови. Відмінність між флективними та аглютинативними мовами.
23. Підтипи флективних мов.
24. Генеалогічна класифікація.
25. Предмет фонетики. Зв'язок фонетики з нелінгвістичними дисциплінами.
26. Три аспекти у вивченні звуків.
27. Вивчення та класифікація звуків.
28. Параметри класифікації голосних і приголосних звуків.
29. Склад. Теорії складу. Типи складів.
30. Наголос та його типи. Енкліза і прокліза.
31. Інтонація, її функції.
32. Фонетичні процеси.
33. Транскрипція. Транслітерація.
34. Теорія фонем. Диференційні та інтегральні ознаки фонем.
35. Позиції, варіанти, варіації фонем.
36. Фонологічна система. Провідні фонологічні школи.
37. Письмо, його види та історія.
38. Лексикологія. Коло проблем науки лексикології у вузькому і широкому розумінні слова.
39. Лексичне значення слова. Денотативне і конотативне значення.
40. Моно- і полісемія. Пряме і переносне значення слова. Типи

перенесень.

41. Омоніми. Типи омонімів. “Фальшиві друзі перекладача”.
42. Синоніми. Типи синонімів. Зв’язок синонімії та полісемії слова.
43. Антоніми. Типи антонімів.
44. Гіперо-гіпонімія та лексична конверсія.
45. Історичні зміни у лексиці. Архаїзми та неологізми.
46. Запозичення та кальки.
47. Завдання й основна мета етимології.
48. Поняття фразеології. Відмінність між фразеологічними та вільними словосполученнями.
49. Класифікація фразеологізмів.
50. Предмет лексикографії. Типи словників.
51. Предмет граматики. Розділи граматики. Граматична будова мови.
52. Лексико-граматичні та граматичні категорії.
53. Граматичне значення. Його відмінність від лексичного.
54. Синтетичні способи вираження граматичного значення.
55. Особливості аналітичного способу вираження граматичного значення.
56. Синтетична та аналітична форми. Приклади аналітичних і синтетичних форм в українській та іноземній мовах.
57. Граматична категорія. Класифікація граматичних категорій.
58. Лексико-граматичні розряди.
59. Морфеміка. Морф, алломорф. Типи морфем.
60. Частини мови. Критерії їх виділення.
61. Характеристика частин мови, їх основні ознаки.
62. Поняття словосполучення. Валентність слова. Типи словосполучень.
63. Синтаксичні зв’язки слів.
64. Речення. Ознаки речення. Класифікація речень залежно від мети повідомлення та за структурою.
65. Актуальне членування речення. Основні засоби актуального членування речення.

Зразок екзаменаційного тесту

Зразок екзаменаційного тесту з курсу

Виконайте тест, обираючи правильні відповіді на запитання:

1. Яка з цих функцій є похідною від мислетворчої?
А. Фатична Б. Волюнтативна В. Репрезентативна Г. Акумулятивна
2. Що є предметом зіставного мовознавства?
А. Конкретна мова Б. Загальні особливості мови В. Застосування мовознавчої теорії на практиці Г. Дослідження мови у її історичному розвитку
3. Перша спроба розробити класифікацію частин мов була зроблена...
А. Паніні Б. Платоном В. Аристотелем Г. Сібавейхи
4. Прамовою індоєвропейської сім’ї є...
А. Пракрити Б. Палі В. Санскрит Г. Хінді Д. Ваш варіант
5. Романська група мов походить від мови...
А. Бургундської Б. Ретороманської В. Циганської Г. Румунської
6. Китайська мова є...
А. Ізолюючою Б. Агглютинативною В. Інкорпоруючою Г. Флективною
7. Злиття діалектів у одне койне відбулося у...
А. Індії Б. Греції В. Персії Г. Китаї Д. Ваш варіант
8. Перша типологічна класифікація була розроблена...
А. В. фон Гумбольдтом Б. Ф. Шлегелем В. Л. Блумфільдом Г. Е. Сепіром

9. Сонорна теорія складу обґрунтована...
А. О.Єсперсеном Б. Л.Щербою В. Р.Аванесовим Г. Ф. де Соссюром
10. Явище, коли ненаголошені слова, що стоять після наголошених, утворюючи з ними одне фонетичне ціле, називається...
А. Енклізою Б. Проклізою В. Дієрезою Г. Протезою
11. Мінімальна звукова одиниця мови, яка служить для розрізнення й розпізнавання значеннєвих одиниць – морфем та слів, називається...
А. Звуком Б. Фонемою В. Аллофоном Г. Складом
12. Слова, які пишуться однаково, а вимовляються по-різному, називаються...
А. Гетерогенними омонімами Б. Гомогенними омонімами В.Омоформами Г. Омофонами Д. Ваш варіант
13. Слова або вислови, які вживають замість заборонених слів, називаються...
А. Евфемізмами Б. Екзотизмами В. Арготизмами Г. Жаргонізмами
14. Фразеологічні звороти, у яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язне значення, – це фразеологічні...
А. Вирази Б. Зрощення В. Сполучення Г. Єдності Д. Ваш варіант
15. Тезаурус – це словник..
А. Ідеографічний Б. Інверсійний В. Асоціативних норм Г. Частотний
16. Розділ мовознавства, який вивчає співвідношення між графемами та звуками, – це...
А. Фонологія Б. Орфографія В. Фонетика Г. Графіка Д. Ваш варіант
17. Система протиставлених одна одній однорідних граматичних величин(граматичних форм із однорідним значенням) називається...
А. Граматичною категорією Б. Граматичним значенням В. Лексико-граматичною категорією Г. Граматичною формою Д. Ваш варіант
18. Мінімальна двостороння одиниця мови – це...
А. Фонема Б. Словоформа В. Лексема Г. Морфема Д. Ваш варіант
19. Явище, коли різні словоформи одного слова утворюються від різних коренів, називається...
А. Суплетивізмом Б. Алломорфом В. Аналітичною формою Г. Синтетичною формою Д.Ваш варіант
20. Сучасна класифікація частин мови ґрунтується на теоретичних засадах, висунутих...
А. О.О.Потебнею Б. Ф. де Соссюром В.Л.В.Щербою Г. П.Ф. Фортунатовим
21. Вираження мовцем свого ставлення до змісту висловлювання – це...
А. Валентність Б. Предикативність В.Комунікативність Г. Інтонація
22. Сутність мови, її природу вивчає... мовознавство.
А. Загальне Б. Часткове В. Прикладне Г. Типологічне Д. Зіставне
23. Спрощена мова – це...
А. Діалект Б. Говірка В. Койне Г. Піджин Д. Субстрат
24. Класифікація, яка ґрунтується на виявленні подібності й відмінності будови мов незалежно від їх генетичної спорідненості, це – ... класифікація мов.
А. Генеалогічна Б. Морфологічна В. Ареальна Г. Типологічна Д. Граматична
25. “Фальшиві друзі перекладача” – це...
А. Омофони Б. Омографи В. Омоформи Г. Міжмовні омоніми Д. Гомогенні омоніми

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ

6. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: [підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти] / Михайло Петрович Кочерган. – К.: видавничий центр «Академія», 2000. – 368 с.
7. Маслов Ю.С. Введение в языкознание: [учеб. для филол. спец. вузов] / Юрий Сергеевич Маслов. – М.: Высшая школа, 1998. – 272 с.
8. Камчатов А.М. Введение в языкознание: [учеб. пособие для филол. факультетов университетов и педагогических вузов] / А. М. Камчатов, Н. А. Николина. – М.: Флинта: Наука, 1999. – 232 с.
9. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: короткий нарис: [навч. посіб.] / Степан Пилипович Бевзенко. – К.: Вища школа, 2006. – 143 с.
10. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: [навч. посіб. для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів] / Андрій Олександрович Білецький. – К.: «АртЕк», 1997. – 224 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ

1. Абрамов Б.А. Теоретическая грамматика немецкого языка. Сопоставительная типология немецкого и русского языков / Б.А. Абрамов. – М., 2001.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М., 1966.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист; [пер. с фр.] – М.: Прогресс, 1974.
4. Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства / Л.А. Булаховський. – К., 1959.
5. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич, І.С. Олійник. – К., 1985.
6. Денисова С.П. Типологія категорій лексичної семантики / Світлана Павлівна Денисова. – К.: фірма «ВІПОЛ», 1996. – 294 с.
7. Донець Л.С., Мацько Л.І. Вступ до мовознавства: [практикум] / Л.С. Донець, Л.І. Мацько. – К., 1989.
8. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства / С.І. Дорошенко, П.С. Дудик. – К., 1974.
9. Звегинцев В.А. Хрестоматія по історії мовознавства XIX-XX в. / В.А. Звегинцев. – М., 1956.
10. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства / Ю.О. Карпенко. – К. – Одеса, 1991.
11. Уфимцева А.А. Лексическое значение: принцип семиологического описания лексики / А.А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986.
12. Лингвистический энциклопедический словарь / [глав. ред. Ярцева В.Н.]. – М.: «Советская энциклопедия», 1990. – 685 с.
13. Попова И.Н. Грамматика французского языка: практический курс: [учебник для институтов и факультетов иностранных языков] / И.Н. Попова, Ж.А. Казакова. – М.: Высшая школа, 1991. – 559 с.
14. 31. Саакян А.С. Упражнения по грамматике современного английского языка: [учеб. пособие по англ. языку] / Аида Суреновна Саакян. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 448 с.
15. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 884 с.
16. Сосюр де Фердінан Курс загальної лінгвістики: [пер. з франц. А.Корнійчук, К. Тищенко]. – К.: Основи, 1998. – 324 с.